

PRIJS 10 CENT

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

11, 12, 21, 23, 24

C

**CRISIS
PROGRAM**

**VOOR DE RAADS-
VERKIEZINGEN 1935**

**VASTGESTELD DOOR DE PARTIJ-
RAAD OP DE 8STE DECEMBER 1934**

**UITGAVE: SECRETARIAAT S.D.A.P.
TESSELSCHADESTRAAT 31 - AMSTERDAM-W.**

CRISIS PROGRAM

VOOR DE RAADS-
VERKIEZINGEN 1935

VASTGESTELD DOOR DE PARTIJ-
RAAD OP DE 8STE DECEMBER 1934

UITGAVE: SECRETARIAAT S.D.A.P.
TESSELSCHADESTRAAT 31 — AMSTERDAM-WEST

Crisis-program voor de Raadsverkiezingen

Inleiding

In de loop van het jaar 1935 neemt de vierjarige zittingsperiode van de 1078 gemeenteraden en de staten der elf provincies van rechtswege een einde en worden de kiezers — dat zijn *alle* mannen en vrouwen van 25 jaar en ouder — opgeroepen, om deze bestuursorganen opnieuw samen te stellen.

Bij deze algemene verkiezingen zal het Nederlandse volk gelegenheid hebben, zijn oordeel kenbaar te maken over de toestand waarin het verkeert en omtrent de weg, die het in de naaste toekomst wenst in te slaan.

Aan een duidelijke uitspraak daarover heeft de grote massa des volks thans meer dan ooit behoefte.

De economische crisis toch, die als een vernietigende storm over de wereld gaat, heeft het levensdoel, de welvaart en het geluk verwoest van millioenen menselijke wezens, die thans met bange ogen in een onbestemde toekomst schouwen.

Een keer te meer heeft het kapitalisme zijn onhoudbaarheid als stelsel van voortbrenging en verdeling der maatschappelijke goederen bewezen. Onbeheerst als het is, laat het telkens weer op een korte periode van koortsachtige bedrijvigheid — welker voordelen grotendeels ten goede komen aan een betrekkelijk kleine groep van bezitters van de grond en de voortbrengingsmiddelen — een tijdperk volgen van neergang, malaise, crisis, die een zee van ellende over de volksmassa's brengt.

Zo is het ook nu weer gegaan. In de korte periode van koortsachtige bedrijvigheid, die met het jaar 1929 afsloot, is de voortbrenging, onder aanwending van een uiterst verfijnde techniek en een ver doorgevoerde rationalisatie, zodanig uitgebreid, dat al spoedig de goederenmarkten oververzadigd geraakten.

De desorganisatie van het gehele bedrijfsleven, die mede het gevolg is van de wereldoorlog, de uitschakeling van grote gebieden (als Rusland en China) uit het economische leven en het streven der volkeren naar afsluiting van hun grenzen voor het internationale ruilverkeer, hebben daarnevens de afzetmogelijkheden zeer beperkt en het herstel van het evenwicht tussen vraag en aanbod belet.

Een buitensporige prijsdaling was van een en ander het gevolg. Wyl de productie bij de gedaalde prijzen en de verminderde koopkracht weinig uitzicht meer bood op winst, werden fabrieken en werkplaatsen gesloten, werd de scheepvaart voor een belang-

rijk deel stilgelegd, zagen de bewerkers van de grond de producten van hun arbeid en zorg maar al te dikwijls op de mestvaalt vergaan.

Zo kregen de arbeiders bij duizenden en tienduizenden op korte termijn ontslag. En wijl ook in de betrekkelijk goede dagen het loon slechts voldoende was om in bescheiden behoeften te voorzien, zagen die werklozen zich al spoedig genoopt, zich tot de overheid te wenden om ondersteuning.

Hoewel de overheid, anders dan voorheen, onder de druk der arbeidersbeweging, bereid is een ondersteuning te verlenen, is zij nimmer groter, dan nodig is om in het allernodigste te voorzien. De getroffen gezinnen gaan na korte tijd gebukt onder een drukkende stoffelijke nood, die op den duur uitloopt op een massaal pauperisme, dat op de lichamelijke gesteldheid van steeds groter volksgroepen van een verwoestende invloed moet zijn.

Niet slechts in stoffelijk opzicht komen de werklozen tekort, ook geestelijk en zedelijk worden zij door hun toestand gekweld. Het iedere dag nutteloos en doelloos rondlopen, het weten van uitgestoten te zijn uit het productieproces, de zekerheid, dat de vakbekwaamheid en werkkracht tot niets dienstig zijn, moeten ernstige schade doen aan hun gevoel van menselijke waardigheid, dat niemand ontberen kan.

En zij, die het voorrecht hebben nog aan het werk te zijn, ook zij worden door de crisis niet met rust gelaten. De ene loonsverlaging wordt door de andere gevolgd en haalt uit de woningen het laatste restje behagelijkheid. Bovendien is de bestaanszekerheid, die voor de arbeider toch al niet groot was, kleiner dan ooit. Wie vandaag werk heeft, weet niet, of hij de volgende week niet het leger der werklozen zal vergroten.

Doch niet alleen de arbeidersklasse wordt door deze crisis van het kapitalisme getroffen. Ook de middengroepen ondergaan haar slechte gevolgen. Zowel de werklozen, die van een klein steunbedrag moeten trachten rond te komen, als de werkenden met hun sterk verlaagde lonen, zijn als consumenten van minder betekenis geworden. De totale som aan loon, die voorheen werd ontvangen en die vrijwel in zijn geheel werd uitgegeven, is belangrijk verminderd. Het spreekt van zelf, dat daardoor de grondslagen van het bestaan van de handeldrijvende middenstand worden aangetast. Grossiers, handelsreizigers, winkeliers, zelfstandige handwerkers, marktkooplieden en venters zien met de dag hun zaken meer en meer achteruitlopen en hun winst ineen schrompelen.

Ook andere middengroepen raken er slecht aan toe. Doordat fabrieken en werkplaatsen gesloten werden of werden ingekrompen, kwamen niet alleen arbeiders, doch ook ingenieurs, technici, meesterknechten en opzichters, administratieve en technische ambtenaren werkloos. Doordat de overheid haar uitgaven in-

kromp, verloren ook grote groepen onderwijzers en leraren hun betrekking en doet het voor hen onmogelijk worden een nieuwe plaats te vinden.

Zo raakt de crisis de ene groep na de andere aan en brengt haar in ontredde en wanhoop.

Onder deze omstandigheden doet de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij een beroep op allen, die lijden onder de huidige maatschappelijke omstandigheden, om zich met haar te keren tegen het kapitalisme, dat schuldig staat aan deze omvangrijkste, langdurigste en felste crisis, die het thans levend geslacht ooit heeft gekend.

De mens moet van slachtoffer der techniek van productie en distributie haar beheerser en regelaar worden. Het ongebeheerde kapitalisme, dat in den blinde voortbrengt en evenzeer in den blinde de productie weer stillegt, dient vervangen te worden door een stelsel van bewuste regeling, dat gericht is op een redelijke voorziening in de stoffelijke behoeften der mensheid, door het socialisme.

Nu voor dit alles alom de ogen van hen die lijden en ontberen opengaan, grijpt het kapitalisme naar nieuwe middelen om zijn heerschappij te bevestigen. Onder de naam van fascisme en nationaal-socialisme zijn in verschillende landen bewegingen ontstaan, die er op gericht zijn, aan de volkeren alle rechten en vrijheden te ontnemen, die zij zich in de loop der eeuwen hebben verworven, om alle macht te leggen in de handen van een dictator, die in schijn naar eigen wil en inzicht het volk bestuurt, doch in wezen niets anders is dan de zaakwaarnemer der grote financiers, der grote industriëlen en der grote grondeigenaars. Een reeks van onvervulbare beloften, een mensonterende rassenhaat en een overspannen nationalisme zijn de bouwstoffen, waaruit die dictatoren hun macht opbouwen. Gebonden als zij zijn aan het kapitalisme, dat de crisis heeft verwekt, zijn zij niet in staat arbeidersklasse en middenstand van de gevolgen der crisis te verlossen. De rassenhaat leidt tot niets dan tot een geestelijke en zedelijke verwildering, die de walging opwekken van ieder redelijk wezen. Het overspannen nationalisme brengt het gevaar nabij van een oorlog van allen tegen allen, in welke de menselijke beschaving dreigt onder te gaan.

Ook in ons land worden pogingen gedaan, om de rechten en vrijheden des volks te vervangen door de dictatuur van een enkeling. Zouden deze pogingen slagen, dan zou ook hier de vrijheid worden vervangen door staatkundige en geestelijke slavernij, het recht door willekeur, de medezeggenschap der burgers door bloedige onderdrukking.

Het is daarom, dat de S.D.A.P. evenzeer zich keert tegen de communistische inzichten, die eveneens op het instellen ener dictatuur zijn gericht.

Wij koesteren de verwachting, dat de massa van het Nederlandse volk niet te vinden zal zijn voor denkbeelden, die vreemd zijn aan zijn aard en wezen, die ongeluk brengen over de landen, waar zij in practijk worden gebracht en die de afschuw opwekken van heel de beschaafde wereld.

Om dit alles is het gewenst, dat de verkiezingen van 1935 voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden worden een grootse manifestatie voor de Democratie en het Socialisme. Voor de Democratie, wyl zij aan ons volk de gelegenheid verschaft zichzelf te besturen naar zijn eigen inzichten en contrôle mogelijk maakt op zijn gekozen vertegenwoordigers; voor het Socialisme, wyl dit de verlossing betekent uit het kapitalisme, dat een gesel voor de mensheid is geworden.

Naast deze algemene beginselen, zullen het de bijzondere belangen, bij de Gemeenteraden en Provinciale Staten betrokken, zijn, die deze verkiezingen zullen beheersen.

Toen 40 jaar geleden de S.D.A.P. haar plaats ging innemen temidden der politieke partijen, vond zij een arbeidersklasse, die in treurige omstandigheden het moeilijke leven sleet. Politieke rechten bezat zij niet. Er werd bij haar, over haar, doch zonder haar beslist, ook waar het haar eigen belangen betrof. Het kiesrecht was voorbehouden aan de bezittende klasse en aan haar alleen. De vakbeweging moest haar loopbaan nog beginnen, zodat de werkgevers eenzijdig de arbeidsvoorwaarden bepaalden. Zonder vertegenwoordiging in de openbare lichamen, zonder organisatie, zonder pers van enige omvang, was zij willoos en krachteloos overgeleverd aan de bezittende klasse, die haar exploiteerde in haar belang, doch overigens haar aan haar droevig lot overliet.

De arbeidersgezinnen huisden in woningen, die deze naam nauwelijks verdienden. In de steden en in de dorpen, maar in de steden vooral, moesten zij een onderkomen vinden in ellendige krotten, die spotten met alle eisen van gezondheid, zedelijkheid en behagelijkheid. En de buurten, waarin deze krotten waren samengebracht, waren grauw, kaal en stinkend, zonder schoonheid, zonder gelegenheid tot ontspanning of beoefening van spel en sport.

De arbeidstijden waren in de regel 12 uren per dag en vele lonen bewogen zich in de steden tussen *f* 6.— en *f* 10.— per week. Op het platteland waren zij vaak nog lager.

Het onderwijs beperkte zich tot een minimum. Het werd gegeven door een jammerlijk bezoldigd onderwijzerscorps in slechte gebouwen en in overbevolkte klassen. Middelbaar en hoger onderwijs waren voor de volkskinderen afgesloten. Aan kunst en wetenschap had de massa geen deel.

Voor de volksgezondheid werd niet meer gedaan dan nodig was om de betere standen voor besmetting te behoeden. De

sterfte, in het bijzonder der kinderen, was buitengewoon groot. De geneeskundige verzorging liet alles te wensen over. Tuberculose en andere volksziekten maakten aan veler leven een on-
tijdig einde.

In tijden van werkloosheid, ziekte of ongeval van de kost-
winner waren de gezinnen aan de diepste armoede overgeleverd,
„bedeling” was dan de enige toevlucht. Voor de ouden van dagen
werd zo goed als niets gedaan.

In de gemeenteraden werd van de arbeidersbelangen nauwelijks
gerept. Het kwam er op aan, de belastingen voor de bezittende
klasse zo laag mogelijk te houden. Voor de buurten der gegoeden
werd veel gedaan, voor haven- en handelsinrichtingen had men
ruimschoots het geld der gemeenschap over, aan krotten-exploi-
tatie en grondspeculatie werd ruim baan gelaten. Voor de massa
van het volk werd zo weinig mogelijk verricht, was een hard-
vochtige schrielheid regel.

Toen de sociaaldemocraten een dertigtal jaren geleden de
gemeenteraden begonnen binnen te dringen, zetten zij zich on-
middellijk aan het werk om, binnen de grenzen natuurlijk van
de wet en de mogelijkheden, die er ter plaatse waren, de toestand
der bevolking te verbeteren.

Naast de belangen der arbeidersklasse in engere zin, hebben
zij hun aandacht ook gewijd aan die der bevolking in meer ruime
betekenis. Zo zijn onder sociaal-democratische invloed in de loop
van enkele tientallen jaren op het gebied der volkshuisvesting en
grondpolitiek, volksonderwijs en opvoeding, volksgezondheid,
verzorging van werklozen, zieken, armen en ouden van dagen,
de aanleg van wegen en kanalen, het stedschoon en de stads-
uitleg hervormingen tot stand gebracht, die opzienbarend mogen
heten en die dan ook de aandacht trekken van hen, die in Europa
en ver daarbuiten zich met deze onderwerpen bezig houden.

Zo zijn de gemeenten, die vroeger niet anders waren dan de
instrumenten der bezittende klasse, om haar belangen waar te
nemen, geworden tot de organen ener sociale en culturele op-
heffing der burgerij. Zo zijn de meeste Nederlandse gemeenten
geworden tot bloeiende gemeenschappen, die in menig opzicht
voor het Rijk voorbeeld en aansporing waren voor zo menige
wettelijke maatregel van sociale aard.

Deze machtige ontwikkeling van het Nederlandse gemeente-
wezen, die meer dan een kwart eeuw heeft geduurd, is enkele
jaren geleden gestuit.

De economische crisis, die hierboven is geschetst, heeft enige
tijd nadat zij ook in ons land zich gevoelen deed, haar invloed
doen gelden op de geldmiddelen der openbare lichamen, ook op
die der gemeenten. Als volksinkomen en volksvermogen aanzien-
lijk dalen, dan brengen ook belastingen en heffingen minder op.
Deze achteruitgang zou goeddeels op te vangen zijn geweest

enerzijds door verhoging van de heffingspercentages, anderzijds door een onvermijdelijke bezuiniging. Dan zouden de gemeenten het stellig moeilijk hebben gehad, haar beweging omhoog zou ongetwijfeld zijn vertraagd, doch zij zouden zonder zware schade door de crisis heengekomen zijn.

De elkander opvolgende burgerlijke regeringen — zowel de regering-Ruys de Beerenbrouck, als het kabinet-Colijn — hebben het echter anders gewild. Zij hebben een reeks van maatregelen genomen of bevorderd, waarvan het resultaat wel moest zijn, dat de meeste gemeenten in grote financiële moeilijkheden kwamen. Het noodlottigste daarbij was, dat in de loop van het jaar 1931 de regering verklaarde, haar opvatting te handhaven, dat de geldelijke ondersteuning ook van het groeiend leger der werklozen de taak der gemeenten moest blijven. Hoe moesten de gemeenten nu de grote sommen bijeenbrengen, nodig voor die geldelijke ondersteuning? De middelen, die de gemeenten mogen heffen, zijn nauwkeurig in de wet omschreven en beperkt. Daarbuiten mogen zij niet gaan. Dat begreep men in de betrokken Haagse departementen ook en daarom verklaarde men zich bereid, van Rijkswege een „bijdrage” in de werkloosheidsuitgaven der gemeenten te verstrekken. De rest hadden de gemeenten op andere wijze te vinden.

Welke gevolgen had deze onbillijke regeling voor vele gemeenten met een omvangrijke werkloosheid?

In de eerste plaats zagen zij zich genoopt, de haar wettig toegestane belastingen tot het hoogste punt op te voeren. Maar daarmee kwamen zij er nog lang niet. Zij waren wel verplicht, om haar uitgaven te verminderen tot het laagst mogelijke peil. Zo kwamen tal van gemeenten in de noodzakelijkheid, om wat stellig twee generaties op stoffelijk en cultureel gebied hadden opgebouwd, ten dele, of tot de grond toe af te breken. Zo tuimelden in alle delen des lands tal van sociale instellingen, die gedurende een reeks van jaren de burgerij ten zege zijn geweest.

Aanvankelijk heeft een kwaadwillige burgerlijke pers, daarbij gesteund door sprekers en schrijvers, die tot op de hoogste plaatsen zetelen, het willen doen voorkomen, alsof men hier te doen had met de gevolgen van een „lichtzinige financiële politiek”, die met name onder invloed van de sociaaldemocraten in de gemeenteraden gedurende de laatste eeuw zou zijn gevoerd. Met energie is de S.D.A.P. tegen deze valse voorstelling van zaken opgekomen. Zij toonde aan, dat in de laatste eeuw inderdaad de arbeidersvertegenwoordigers hebben moeten aandringen op het doen van uitgaven om te voorzien in misstanden en tekortkomingen, die de vroegere machthebbers hadden veroorzaakt en hadden laten voortbestaan, doch dat dit nergens en zeker niet in gemeenten, waar de sociaal-democraten een enigszins betekende invloed uitoefenden, heeft geleid tot een min-

der behoorlijk financieel beheer. Dat zouden Gedeputeerde Staten en de Kroon, die toezicht houden op het financieel beheer der gemeenten, trouwens niet toegelaten hebben. De financiële nood is eerst ontstaan op het ogenblik, dat het Rijk willekeurig en eenzijdig verklaarde, dat de ondersteuning der door de crisis getroffen de taak der gemeenten was.

Dit laatste nu achten wij in hoge mate verkeerd en onbillijk. De werkloosheid, die als gevolg van de wereldcrisis ook ons land teistert, moet worden beschouwd als een nationale ramp, welke noodlottige gevolgen voor een groot deel van ons volk door de ganse natie behoren te worden gelenigd. De gemeenten met haar door de wet beperkte financiële mogelijkheden, zijn niet in staat, de daartoe benodigde middelen bijeen te brengen. Dit is een taak voor de regering, die het ganse land overziet en maatregelen kan nemen of uitlokken om zich het geld daarvoor te verschaffen. Zo heeft men het ook elders, b.v. in Engeland, begrepen, waar de werklozenzorg zaak der regering is.

Ten onzent heeft men het dus anders gedaan. Hier heeft men de gemeenten voor dit doel haar financiën doen ruïneren en op haar nog de schuld van de ontredde ring willen schuiven bovendien.

Dit laatste is echter niet opgegaan. Thans geven ook de burgerlijke partijen het toe, dat men in dit opzicht te ver is gegaan.

De regering blijft echter doof voor deze stemmen. Zij heeft zelfs nog op andere wijze de moeilijkheden der gemeenten verzwaaard. Zij heeft de wetgever er toe gebracht, om de bij de wet van 15 Juli 1929 voor vijf jaren aan de gemeenten gewaarborgde uitkering uit het gemeentefonds tussentijds met niet minder dan 11 millioen gulden te korten en thans wordt opnieuw een aanslag op deze uitkering ondernomen.

Zo heeft het Rijk de gemeenten gedwongen haar uitgaven ver boven haar krachten te verhogen, tegelijkertijd haar inkomsten met aanzienlijke bedragen verminderd en haar zo de weg naar afbraak en het tekort opgedreven.

Thans reeds is een niet onbelangrijk deel der Nederlandse gemeenten „noodlijgend.”

Van die staat van noodlijgendheid maakt de regering gebruik om die gemeenten elke vrijheid om haar huishouden in te richten naar het inzicht van de meerderheid der burgerij, te ontnemen. Tot in de kleinste kleinigheden wordt haar voorgeschreven, wat zij te doen en vooral wat zij te laten hebben.

Zo worden eertijds bloeiende gemeenschappen, die in het sociaal en cultureel belang der burgerij zegenrijk werkzaam waren, tot administratieve verlengstukken van het Rijk gemaakt, zonder eigen initiatief, zonder zelfbestuur, zonder kracht om noden te lenigen, gemeenschapsbelangen te dienen. Zij worden schaduwen

van wat zij eens zijn geweest. En reeds zijn de noodlottige gevolgen in het dagelijkse leven der bevolking te bespeuren.

Wil dat streven worden gestuit, wil men, natuurlijk onder aanvaarding van het wettelijk toezicht van Gedeputeerde Staten en de Kroon en met erkenning van de moeilijkheden, die deze crisistijd meebrengt, de gemeenten weer maken tot de levenskrachtige plaatselijke bestuursorganen, die zij kort geleden geweest zijn, dan dienen de kiezers in het voorjaar van 1935 op overduidelijke wijze van hun verzet tegen een bezuiniging, die het karakter van afbraak draagt, te doen blijken.

Het zal er in de naaste toekomst echter niet alleen op aan komen, de gemeenteraden in hun oude staat te herstellen. Een nieuwe taak, nieuwe mogelijkheden doen zich voor haar open.

De economische wederopbouw van ons land kan niet worden overgelaten aan de goede of kwade wil, de inzichten in winst- of verliesmogelijkheden van de kapitalistische groepen. Wij zullen de weg moeten zoeken van de onbeheerste naar de planmatige voortbrenging en verdeling van de goederen, die voor het onderhoud van ons volk nodig zijn. De noodlottige opeenvolging van korte perioden van koortsachtige productie en langdurige tijdperken van diepgaande crisis moet worden verbroken. Er moet regel en gelijkmatigheid in dat alles worden gebracht, wil de mensheid een hoopvoller, vrediger, rustiger toekomst tegemoet gaan. Daarbij zullen de gemeenten een belangrijke taak hebben te vervullen.

Reeds in de komende vierjarige zittingsperiode zullen de gemeenteraden de eerste stappen op dat nieuwe terrein hebben te doen. Hier opent zich voor hun werkzaamheid een groots perspectief, dat alleen door moedig toegrijpen te verwezenlijken zal zijn.

CRISISPROGRAM VOOR DE RAADSVERKIEZINGEN 1935.

Het is om dit alles, dat de S.D.A.P. voor de komende verkiezingen een crisis-program heeft opgesteld, dat zowel de eisen bevat, die aan regering en wetgever moeten worden gesteld, om de gemeenten weer op meer normale wijze te kunnen doen functioneren, als de eisen, die in de gemeenteraden zelf kunnen worden gesteld, verdedigd en tot ene werkelijkheid gemaakt.

Dit crisis-program luidt aldus :

A. AUTONOMIE.

1. Verdediging op de grondslag van Grondwet en Gemeentewet van de autonomie der gemeenten en van de democratische bestuursvorm.

B. FINANCIËN.

1. Wijziging van de wet, regelende de financiële verhouding van Rijk en gemeenten, zodanig, dat de toestand van noodlijdendheid, waarin vele gemeenten verkeren, wordt opgeheven, en de gemeenten in staat gesteld worden haar sociale taak te hervatten.

C. SOCIAAL-ECONOMISCHE EISEN.

1. Rijkszorg voor de werklozen met toepassing van werkverschaffingslonen en ondersteuningsnormen, die de gezinnen een redelijk bestaan waarborgen.
2. Uitvoering van noodzakelijke openbare werken met toepassing van normale arbeidsvoorwaarden.
Ter bevordering van de uitvoering van deze werken zo nodig rijksvoorschotten tegen een redelijke rente.
3. Voor andere dan direct nodige gemeentewerken krachtig initiatief en uitvoering met rijkssteun uit het Werkfonds 1934.
4. Bijzondere maatregelen ten behoeve van de jeugdige werklozen, van werkloze hoofdarbeiders en de beoefenaren van vrije beroepen.
5. Voorlichting van en steun aan het plaatselijke bedrijfsleven. Bevordering van de oprichting en deelneming in industriebanken, mede om te komen tot een centrale voorziening.
6. Deelname door gemeenten aan een planmatige opbouw van het economische leven.

D. VOLKSHUISVESTING.

1. Huurverlaging voor arbeiders-, middenstandswoningen en winkels, o.m. door het wettelijk vaststellen van een lager rentetype voor het bouw- en woningkapitaal.
2. Overheidscontrole op de huren.
3. Aanbouw op ruime schaal van goede en goedkope arbeiderswoningen, hetzij met rijksvoorschotten, hetzij door gemeentelijke garanties aan woningbouwverenigingen.
4. Opruiming van krotten in steden en dorpen en vernieuwing van oude stadsdelen.
5. Planmatige, plaatselijke organisatie van het bouwbedrijf.

E. MIDDENSTAND.

1. Organisatie en ordening van de plaatselijke warendistributie.
2. Instelling van levensmiddelenraden en commissies.

3. Contrôle op de prijzen.
4. Regeling van het credietwezen voor de handeldrijvende en industriële middenstand, zolang geen afdoende Rijksregeling is tot stand gekomen.

F. ONDERWIJS.

1. Herstel van de schade toegebracht aan het onderwijs en aan de lichamelijke verzorging van het kind.

G. OPENBARE GEZONDHEID.

1. Nauwlettende zorg voor de openbare gezondheid.
2. Maatregelen tegen ondervoeding.
3. Herstel van de schade toegebracht aan de bestrijding der tuberculose. Regeling van de geneeskundige hulp aan de werklozen en hun gezinnen.

H. ARBEIDSVOORWAARDEN VAN HET GEMEENTEPERSONEEL.

1. Bevordering der medezeggenschap.
2. Herstel van het reëel karakter van het Georganiseerd Overleg.
3. Verzet tegen het weren van de vrouw uit de overheidsdienst.

Toelichting op het Crisisprogram

A. Autonomie

1. In het staatsbestel van Nederland nemen de gemeenten en provincies een belangrijke plaats in. De uiteraard betrekkelijke zelfstandigheid van provinciale- en gemeentebesturen, grondwettelijk vastgelegd en in de betreffende wetten nader omschreven, heeft het initiatief van velen, die zich geroepen achtten het openbaar belang te behartigen, tot ontplooiing gebracht. Gestuwd door de opvattingen omtrent de taak der gemeenten, zoals deze in de verschillende gemeenteprograms van de S.D.A.P. tot uitdrukking kwamen, vonden zij op het brede terrein der gemeentepolitiek rijkelijk gelegenheid, binnen het raam der gemeentewet, van de gemeenten veel meer dan geografische eenheden te maken.

De economische neergang tastte een deel dezer bemoeiingen sterk aan; het begeleidende verschijnsel, de zucht tot centralisatie van de staatsmacht, greep in nog sterkere mate de betrekkelijke zelfstandigheid der lagere organen aan. Niettegenstaande de practijk van bijna een eeuw lang heeft aangetoond, dat binnen het raam onzer wetgeving het centrale gezag zich volledig kon doen gelden, terwijl daarnevens de betrekkelijke vrijheid van handelen der lagere bestuursorganen tot talrijke, voor de bevolking van vele gemeenten zegenrijke hervormingen leidde en het geheel stellig niet de bloei en vooruitgang van het economische leven in Nederland in de weg stond, is de autonomie der gemeenten ernstig aangetast.

Daardoor heeft ook de democratische bestuursvorm ernstig geleden. Enerzijds ondergraaft de centraliserende geest het verantwoordelijkheidsgevoel van de bestuurders van provincie en gemeente, anderzijds kweekt hij dictatoriale zeden, die in het staatsleven van Nederland in de tijd der Franse overheersing bekend waren.

Voor het uitoefenen van een krachtig gezag is een versterkte centralisatie niet nodig. De verarming in verantwoordelijkheidsgevoel, gemeenschapszin en sociaal medeleven, die plaatselijk het gevolg is van de albemoeiing van het staatsgezag, is strijdig met het algemeen belang en in het bijzonder met de sociale taak, waartoe in Nederland de gemeenten geroepen zijn.

De tegenwoordige politiek van centralisatie is in wezen van reactionnaire strekking.

Bij de verdediging van het kostelijk historisch nationaal goed: de autonomie der gemeenten, verbonden aan de democratische bestuursvorm, staat de sociaal-democratie in Nederland vooraan.

B. Financiën

1. Naast de algemeene economische crisis bestaat in Nederland nog een bijzondere financiële crisis, die de gemeenten doormaken en die velen hunner met verlies van zelfstandigheid, zelfs met financiële ondergang bedreigt.

Bij een sterk teruglopen van het nationale vermogen en inkomen en de ernstige achteruitgang van het bedrijfsleven, ligt het voor de hand, dat de inkomsten der gemeenten in belangrijke mate de invloed daarvan ondergaan. Het uiterst solide financiële beleid, dat in zeer veel gemeenten werd gevoerd, maakte het haar mogelijk in de eerste crisisjaren de storm het hoofd te bieden. Zonder het opleggen aan de gemeenten van schier ondragelijke lasten ten behoeve van de ondersteuning der werklozen en zonder de korting op de uitkeringen uit het gemeentefonds over het jaar 1934/1935 zou het beeld der gemeentefinanciën ook thans nog een belangrijk beter aanzien vertonen.

Terwijl de wet, regelende de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten, de bedoeling had, de gemeenten uit de financiële nood te verlossen, moet geconstateerd worden, dat thans weer \pm 240 gemeenten, dat is 22% van het totaal aantal gemeenten, direct noodlijdend zijn of wel door het uitstoten van bedragen daaronder begrepen moeten worden, welk percentage nog stijgende is. Meer dan 400 gemeenten heffen 100 opcenten op de fondsbelasting, ofschoon de aanvankelijke verwachting was, dat deze heffing slechts bij uitzondering tot dit maximum zou geschieden. Gemeenten, die zich aanvankelijk in de eerste klasse der fondsbelasting hadden geclassificeerd, gaan over naar de tweede, die van de tweede gaan, al dan niet gedwongen, naar de derde, hetgeen een schier ondragelijke last legt op de kleinste inkomens.

Intussen gaat de regering voort, de uitkeringen uit het gemeentefonds voor een aantal gemeenten zodanig te verlagen, dat hun financiële ondergang nog slechts een kwestie van tijd is.

Een eigen inkomstenbelasting mogen de gemeenten niet heffen en van de opbrengst der belastingen, die de gemeenten toegewezen zijn, dreigt een deel haar ontnomen te worden.

Dit is niet meer financiële achteruitgang, doch een ontbindingsproces, hetwelk door het beleid der regering wordt veroorzaakt.

Zonder voldoende financiën is het voeren van een doortastende sociale politiek onmogelijk, raakt het zelfbestuur onder de voet en behoort het zelfstandig gemeentelijk leven weldra tot het verleden.

Een regering, die van het standpunt uitgaat, dat de gemeenten in staat moeten blijven normaal te functionneren, vindt in de grondslagen der bestaande regeling voldoende mogelijkheid daarnaar te handelen.

Wanneer daarnevens de gemeenten grotendeels worden ontlast van de kosten der werklozenondersteuning, zal een normale financiering van de uitgaven der gemeenten op de basis van een sluitende begroting, waarin de sociale bemoeiingen een redelijke plaats behouden, weer mogelijk zijn.

Zelfs bij een goede regeling van de financiën tussen Rijk en gemeenten blijft haar toepassing van grote waarde. Besnoeiingen op uitkeringen uit hoofde van andere overwegingen dan financiële onmacht, maken ook de beste regeling tot een paskwil.

In het algemeen verlaagt regeringsdwang, steunende op financiële afhankelijkheid der lagere organen, het aanzien van het gezag.

Het streven mag niet gaan in de richting van nog grotere afhankelijkheid van de gemeenten van de dagelijks wisselende inzichten der regering; het moet integendeel zo sterk mogelijk zelfstandig financieel beheer bevorderen. Telkens herhaalde tussentijdse wijzigingen maakt de gemeentebesturen het voeren van een solide financieel beheer onmogelijk. Het is in strijd met het algemeen belang en met ons volkskarakter, indien een regering elke gelegenheid tot het doen gevoelen van haar overmachtige financiële positie aangrijpt, ten einde aan haar, soms willekeurige en op politieke overwegingen steunende bevelen, kracht bij te zetten.

C. Economische eisen

1. Ofschoon het verkieselijker ware geweest, indien in Nederland de premiën voor de werklozenverzekering door Rijk, werkgevers en werknemers werden opgebracht, ondervond het, zolang de werkloosheid binnen redelijke grenzen bleef, geen overwegend bezwaar, dat deels de gemeenten hun aandeel in de premiën bijdroegen. Principieel is het verkeerd, wijl de werkloosheid, ook in normale tijden, onafscheidelijk verbonden is aan een productiestelsel, waarop de gemeenten weinig of geen invloed kunnen uitoefenen. De zorg voor de werklozen is een nationale en geen plaatselijke aangelegenheid, wijl zij van algemene oorzaken en niet van plaatselijke omstandigheden het gevolg is. Het tegenovergestelde beginsel, dat aanvankelijk na het optreden van de economische crisis, toen het verzekeringsstelsel te kort schoot, is toegepast, dreigt juist de zwaarst getroffen gemeenten ten gronde te richten.

De gemeentebesturen hebben tot plicht, er voor te zorgen, dat in hun gemeenten geen honger wordt geleden, dat het ondersteuningspeil van armlastigen niet beneden het werkelijke bestaansminimum daalt. Door enquêtes en publicatie van de resultaten behoren zij de regering bij voortduring op de hoogte te houden van de omstandigheden, waarin de gezinnen der werklozen verkeren.

2. De benarde toestand, waarin vele gemeenten zich bevinden,

brenge de gemeentebesturen er toe, de uitvoering van normale openbare werken, die voor het functioneren van het gemeentelijk organisme onontbeerlijk zijn, na te laten. Wel worden daardoor rente en aflossing van het benodigde kapitaal bespaard, doch deze besparing is ten dele schijn, omdat daartegenover grotere werkloosheid staat met de daaraan verbonden uitgaven aan werklozensteun.

Wil de politiek der regering, beogende inperking van de werkloosheid, niet op zijwegen dood lopen, dan dient een bijzondere maatregel ter voorziening in de kapitaalbehoefte der gemeenten, die niet met een beroep op de vrije kapitaalmarkt kan worden bevredigd, te worden getroffen. Een apart fonds, waaruit tegen lage rente het kapitaal wordt gefourneerd, dat de gemeenten voor bepaalde openbare werken nodig hebben, zal in elk geval betekenen het opwerpen van een dam tegen de door de gemeentelijke onthouding veroorzaakte uitbreiding der werkloosheid.

3, 4. In het vijfde jaar van de economische crisis worden in Nederland de klanken, die het vrije spel der maatschappelijke krachten verkondigen, spaarzamer. Weldra zullen ook de stemmen, die een steeds dalend levenspeil aanprijzen als het middel tot herstel van het economische leven, moeten verstommen. Een ander toekomstbeeld is in zicht. Dat der georganiseerde productie, waarin voor elke arbeider plaats moet zijn.

Niet slechts het particulier initiatief, doch vooral de overheid van stad en land behoort zich rekenschap te geven van alle mogelijkheden om werkgelegenheid te scheppen. Is deze bemoeiing thans nog beperkt tot het doen uitvoeren van openbare werken, het bevorderen van uitbreiding der industrie, als daarbij de voorziening in de behoeften van het gehele Nederlandse volk tot uitgangspunt wordt genomen, zal het inderdaad mogelijk blijken, de werkloosheid daadwerkelijk terug te dringen.

Op gemeentelijk gebied liggen mogelijkheden, die wachten op financiële en organisatorische hulp der regering om tot werkelijkheid te komen en aan ettelijke tienduizenden werk te verschaffen. Op dit terrein opent zich een ver verschiet van gemeentelijk doortastend optreden, waarvan het resultaat in stede tot verarming, tot verrijking van ons volksleven zal leiden.

Hierbij wordt niet uitsluitend gedacht aan geschoolde en ongeschoolde handarbeiders. De beoefenaren van de z.g. intellectuele vakken en vrije bedroepen lijden niet minder dan de overigen onder de economische wanverhoudingen. Onderwijzers, leraren, technici, geschoolde en ongeschoolde administratieve krachten, in een woord de brede groep van „hoofdarbeiders”, is in sterke mate het slachtoffer geworden van de inperking der bemoeiingen van gemeentebesturen. Zij moeten aan de morele ellende onttrokken worden en het nieuwe beleid der gemeentebesturen moet er op gericht zijn, dit grote beschavingswerk te volbrengen.

Gelijktijdig hiermede moet de zorg voor de jeugdige werklozen op brede grondslag van overheidswege worden georganiseerd. De hulp, welke tot nu toe door particuliere comités wordt geboden, is, hoe ook te waarden, in de regel onvoldoende.

5. De inzinking van het particuliere bedrijfsleven heeft een zodanig peil bereikt, dat herstel zonder financiële en morele steun van de overheid in veel gevallen op onoverkomenlijke moeilijkheden zal stuiten. In een aantal gevallen zal regeringshulp, zo deze al geboden wordt, te laat komen. Daarenboven liggen de noden en behoeften van talrijke bedrijven zozeer binnen de gezichtskring van de plaatselijke overheid, dat een tijdig aangewende hulp hun ondergang kan voorkomen. Zo kan het verlenen van bijdragen in het arbeidsloon in de land- en tuinbouw, menig zwak bedrijf voor ondergang behoeden en tegelijkertijd de werkloosheid in plattelandsgemeenten verminderen.

In de steden kan bijslag in de kosten der onderhoudswerken aan gebouwen en woningen tot verruiming van werkgelegenheid leiden.

Willen de gemeenten zich op het terrein der hulpverlening aan het bedrijfsleven met succes gaan bewegen, dan dient allereerst een goed geoutilleerd bureau of instituut zich daarmee bezig te houden. Het bij de pakken neerzitten, betekent een nog verdere achteruitgang van het bedrijfsleven. Het is hoog tijd, dat het berusten in het schijnbaar onvermijdelijke een einde neemt en dat nieuwe energie en het scheppend vermogen van de gemeentebesturen de opvatting, dat het Nederlandse volk naar een nog lager levenspeil heen moet, komen vervangen.

6. De gemeenten in Nederland nemen thans reeds een ruimere plaats in het bedrijfsleven in, dan in vele andere landen het geval is. De verzorging van water, gas, electriciteit, middelen van vervoer, arbeiderswoningen en andere primaire behoeften van de burgerij, heeft zodanige omvang aangenomen, dat hare inschakeling bij een planmatig herstel en wederopbouw van het bedrijfsleven, de taak van het centraal gezag belangrijk kan verlichten.

De S.D.A.P. en zij niet alleen, trekt uit de crisisverhoudingen de noodzakelijke consequentie. Deze kan geen andere zijn, dan dat stelselloosheid van productie en distributie, voor organisatie en planmatige verzorging van de materiële behoeften van het volk en van zijn productie-mogelijkheden, voor de uitvoer en ruil met andere artikelen, moet plaats maken.

In het algemene raam van zulk een planmatige herbouw en opbouw van het economisch leven, kunnen de gemeenten met hare rijke ervaring niet gemist worden.

D. Volkshuisvesting

1—2. Bij de gedaalde arbeidslonen, de vermindering van het inkomen en de geslonken koopkracht, die de winkeliersstand in

bijzondere moeilijkheden brengt, is een beduidende verlaging van de huren een economische noodwendigheid geworden. Geen vraagstuk houdt de massa méér bezig dan dat der woninghuren; het moet bij de komende verkiezingen in het brandpunt van de belangstelling der kiezers worden geplaatst.

De door de regering ingestelde interdepartementale commissie heeft tot nu toe weinig uitgewerkt. Wel heeft de regering door verlaging van de rentevoet voor woningen, met rijksvoorschot gebouwd, een eerste stap in de goede richting gedaan. Is daarnevens de invloed van de verlaagde bouwkosten op de huren van de nieuwbouw waarneembaar, op de huren der bestaande particuliere woningen en op die van de woningbouwverenigingen, die niet met rijksvoorschot zijn gebouwd, is de invloed van deze veranderde omstandigheden niet merkbaar.

Het particuliere woningbezit, waarvan de huren voor een groot deel worden bepaald door de kapitaalrente, is overheersend. Huurverlaging over de gehele lijn, is slechts mogelijk door een door de wetgever geforceerde verlaging van het rentetype. Opdat een dergelijke maatregel het beoogde effect zal sorteren, moeten alle huren van de in aanmerking komende woningen worden herzien en vastgesteld op de grondslag van de verlaagde rente.

Een dergelijke ingrijpende maatregel, die dus ook renteverlaging van lopende hypotheken en van pandbrieven omvat, zomede garantieleningen en de woningen, die met eigen kapitaal worden gefinancierd, behoeft een scherpe contrôle, uit te oefenen door commissies, die bij wet worden ingesteld.

Ter bestrijding van ontduikingen zullen de in 1927 opgeheven huurwetten, al dan niet gewijzigd, in overeenstemming met de behoefte van deze tijd, wederom in het leven geroepen moeten worden.

Opdat het bouw- en woningkapitaal zich niet terugtrekke, en voor de nieuwbouw in voldoende mate beschikbaar blijft, zijn eveneens dwingende, ingrijpende, wettelijke maatregelen nodig.

3—4. Hoewel het gemeenteprogram der S.D.A.P. welomschreven eisen bevat omtrent het bouwen van goedkope arbeiderswoningen met rijksvoorschotten, dwingt de terughoudendheid der regering op dit terrein tot het aanheffen van de leuze: volledige toepassing van de Woningwet. Ofschoon door de aangebrachte wijzigingen haar betekenis aanmerkelijk is verminderd, zou een loyale toepassing woningbouwverenigingen en stichtingen in de gelegenheid stellen weer op ruime schaal te bouwen.

Thans is het niet meer te ontkennen, dat zowel bouw als exploitatie van deze gemeenschapswoningen ver uitsteken boven die van het particuliere bezit. Sociaal en economisch heeft deze vorm van beheer in het algemeen volledig aan de verwachtingen voldaan. Het zou zelfs mogelijk zijn productie en exploitatie van

arbeiders- en middenstandwoningen op deze wijze in volle omvang te organiseren.

Een volledige toepassing van de woningwet zou voor de bouwvakken bovendien betekenen: gedeeltelijke opheffing van de werkloosheid. Dit zou te meer het geval zijn, indien het bouwen met garantie door woningbouwverenigingen wordt aangemoedigd in plaats van tegengegaan. Deze vorm wordt nog bijzonder aanbevolen, omdat zij voor wat bouw en inrichting van de woning betreft grote vrijheid laat en vooral, omdat de kapitaalvoorziening zich over een breed vlak verspreidt. Semi-overheidsorganen, die grote kapitalen beheren, vinden hier solide en sociaal-nuttige objecten van belegging. Daarnaast blijft het onvermijdelijk, dat voor bepaalde groepen der bevolking woningen gebouwd worden met bijdragen in de huur. Daarzonder is een goede volkshuisvestingspolitiek onvolledig.

Ruime toepassing van de gemeenschapsbouw heeft ook tot gevolg, dat het grote euvel der krotwoning een natuurlijk einde neemt. De aflossingen der annuïteitsleningen lopen parallel met de levensduur van een normale woning. Het opruimen van krotten is dan geen uitzichtloze arbeid meer.

Met de arbeidskrachten, het materiaal en het kapitaal, die thans beschikbaar zijn, kan Nederland, gezuiverd van de krottenellende, uit de crisis te voorschijn komen.

Voor het bouwbedrijf, dat veelal van plaatselijke aard is, ligt de weg, die leidt naar planmatige productie, nog geheel open. Gemeentebesturen hebben de bevoegdheid en gedeeltelijk beschikken zij in grotere gemeenten ook over de middelen, om ordening te brengen in de vrijwel overal bestaande chaotische toestand. In samenwerking met de organisaties van belanghebbers is het mogelijk de productie van de nieuwbouw, de omvang van de herbouw, het onderhoud en wat daarmee verband houdt, te regelen en in overeenstemming daarmee het kwantum volwassen en jeugdige arbeiders vast te stellen.

E. Middenstand

1, 2, 3. Zoals op elk gebied heeft het z.g. vrije spel der maatschappelijke krachten, één der grondslagen van het kapitalisme, in de *warendistributie* tot chaotische toestanden geleid. De ongebreidelde concurrentie leidt enerzijds tot een sterke overbelasting van het distributieapparaat, die jaarlijks de ondergang van duizenden kleine middenstanders veroorzaakt en honderdduizenden doemt tot een bestaan aan de rand van de armoede, anderzijds tot een economisch onverdedigbare winstmarge, die de verbruikers moeten opbrengen en tot beperking van het verbruik leidt.

Hier kan slechts planmatige ordening van de warendistributie uitkomst brengen. De S.D.A.P. wenst dit allereerst te bevorderen

door het instellen van plaatselijke levensmiddelenraden en commissies, die in samenwerking met de plaatselijke overheden elke branche van de warendistributie planmatig zullen regelen.

Zolang in Nederland de wetgever zich nog afzijdig houdt van het geven ener wettelijke grondslag aan deze commissies, zijn de gemeenteraden er op aangewezen om aan de beslissingen van de levensmiddelenraden een publiekrechtelijk karakter te geven. Beperking en regeling van het aantal winkels in elke branche behoeft na een deskundige voorlichting, die de belanghebbenden zelf kunnen geven, de sanctie van de overheid. Daardoor wordt mede verkregen, dat het verbruikersbelang niet uit het oog wordt verloren. Behalve dat voor vele takken van de warendistributie het beginsel van de „selfhelp” geen praktische toepassing kan vinden, acht de S.D.A.P. het sociaal ontoelaatbaar, het stellen van regelen voor de distributie van bepaalde waren aan groepen van belanghebbenden over te laten. De ervaring leert, dat het verbruikersbelang daardoor in het gedrang komt.

Op de grondslag van het aantal winkels naar gebleken behoefte en met als uitgangspunt een winstmarge, die de winkelier een redelijk bestaan mogelijk maakt, is het mogelijk het distributiebedrijf in geordende banen te leiden. In een aantal plaatsen kan althans met deze bemoeiing een begin worden gemaakt. In Amsterdam heeft de sociaaldemocratie het initiatief daartoe genomen, met als voorlopig resultaat een goede samenwerking tussen organisaties van de middenstand en het gemeentebestuur. Gebonden voor het uitoefenen van het bedrijf aan een bepaalde plaats, leent de warendistributie zich er toe door middel van een vergunningsstelsel door de lokale overheid te worden geregeld. De gebondenheid, welke dan ontstaat, maakt het nodig, bij stadsuitbreiding met de behoefte aan winkels, eventueel winkelstraten, rekening te houden.

De sociaaldemocratie acht het tijdperk van de vrije concurrentie afgesloten en wenst, eerst plaatselijk, daarna voor het gehele land, in plaats daarvan gebondenheid, orde en systematische verzorging van de verbruikers in te voeren.

4. Wanneer plaatselijk regeling en eventueel beperking van het aantal verkoopgelegenheden aan de orde is gesteld, zal duidelijk blijken, hoe ernstig de economische crisis ook de handeldrijvende en industriële middenstand heeft getroffen. Zonder een doelmatige credietverzorging van overheidswege, zal voor velen herstel niet mogelijk zijn.

Is het verkrijgen van credieten voor middenstandsbedrijven reeds in normale tijden uiterst bezwaarlijk, in deze crisisperiode zijn de moeilijkheden dikwijls onoverkomenlijk. Vele zaken, die op een gezonde basis weder op te bouwen zijn, gaan zonder een goede credietverzorging ten gronde. Andere kunnen door gebrek aan voldoende bedrijfskapitaal niet tot ontplooiing komen.

Slaagt de middenstander er ten slotte in crediet te verkrijgen, dan wordt en blijft hij in negen van de tien gevallen van de credietgever afhankelijk. Bijna altijd moet hij de voorwaarde aanvaarden, dat het crediet te allen tijde kan worden opgezegd.

Het behoeft geen nader betoog, dat door deze voorwaarde de kleine middenstanders volledig aan hun leveranciers gebonden zijn en van hen afhankelijk. Hun zelfstandigheid is slechts schijn.

De mogelijkheden van credietverstrekking onder gunstiger bepalingen, zoals met steun der regering de Nederlandse Middenstandsbank verleent, zijn uitermate beperkt. Deze bank verleent in de regel geen crediet, ook niet aan middenstanders, die te goeder naam en faam bekend staan, indien zij geen zekerheid kunnen bieden door borgen, pandgeving van effecten, onroerende goederen, of andere vorm van onderpand. Ook de overheidscredietverlening zal, voorzichtig opgezet, op solide grondslag moeten berusten. Doch deze credietverlening zal in samenwerking met de georganiseerde industriële en handeldrijvende middenstand opgezet zijn als gemeenschapszorg; haar voorwaarden zullen zo gunstig zijn voor de credietbehoevenden, als in overeenstemming te brengen is met een deskundige beoordeeling van de levenskracht en vooruitzichten van de door hen geleide zaken, dus van hare reële credietwaardigheid.

F. Onderwijs

1, 2. De mate van ontwikkeling van een volk is beslissend voor zijn toekomst. Door deze gedachte geleid, heeft de S.D.A.P. in haar veertig-jarig bestaan op de bres gestaan voor goed volks- onderwijs, hygiënische en lichamelijke verzorging van het volks-kind. De resultaten bleven niet uit: in het algemeen heeft de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van de Nederlandse jeugd een belangrijke schrede voorwaarts gedaan.

Deze opmarsch is thans onderbroken. Veel van wat in jaren van moeizame arbeid is opgebouwd, wordt neergehaald. Gemeentebesturen en regering gaan hand in hand bij de afbraak van het onderwijs. Bij overvolle klassen staan honderden onderwijskrachten op straat. Terwijl in een tijdperk van economische neergang de lichamelijke verzorging van het kind meer dan ooit voorzieningen van overheidswege vraagt, wordt hetgeen bestaat afgeschafft.

De gevolgen van deze soort crisis-politiek kunnen niet uitblijven. Morele verwildering, fysieke achteruitgang, onbekwaamheid voor de arbeid en ongeschiktheid voor de individuele plichten van de staatsburger in een democratische staatsorde, zullen de kenmerken zijn van het opgroeiend geslacht. De economische en geestelijke weerbaarheid van het Nederlandse volk wordt in haar wortels aangetast.

In naam van de jeugd en van de toekomst van het Nederlandse volk eist de S.D.A.P. herstel van de opvoedkundige waarde van het volksonderwijs. Er zijn thans in Nederland beschikbare onderwijzers en onderwijzeressen te over om deugdelijk onderwijs in kleiner klasseverband te geven; ontzaglijk groot is het aantal werkloze leerkrachten, die de lichamelijke ontwikkeling van het kind kunnen bevorderen; talloze gediplomeerde vakonderwijzers zien reikhalzend uit naar mogelijkheden om aan de slag te komen. Zelfs is het leger van werkloze leerkrachten groot genoeg voor het geven van speciaal onderwijs aan kinderen van dertienjarige tot zestienjarige leeftijd.

Daarnaast is op voldoende schaal voeding, kleding en schoeisel voor het arme kind nodig.

G. Openbare gezondheid

1. De materiële verheffing van de arbeidersklasse en de gemeentelijke bemoeiingen op sociaal gebied, hebben een onmiskenbaar gunstige invloed op de openbare gezondheid uitgeoefend.

Hygiënische zorg voor het schoolkind, goede ziekenhuizen, geneeskundige armenzorg in haar volle omvang, hebben, naast de uitnemende werking van de ziekenfondsen, de Nederlandse volkskracht aanmerkelijk doen toenemen, epidemieën, die in vroegere tijden regelmatig terugkeerden, uitgebannen en het sterftecijfer van jong en oud belangrijk doen dalen.

Thans moet geconstateerd worden, dat de eerste tekenen van teruggang, als gevolg van de daling van het levenspeil, waarneembaar zijn. Een groot deel van het volk leeft al geruime tijd aan de rand van de armoede, sociaal-hygiënische bemoeiingen zijn of worden afgebroken — de gevolgen hiervan kunnen niet uitblijven.

Ook al zou binnen afzienbare tijd een belangrijk herstel van het economische leven intreden, de inwerking van de crisis op de teruggang, als gevolg van de daling van het levenspeil, waarneembaar zijn. Regeerders, overheidsorganen, die nalatig blijven zich hiervan rekenschap te geven of ook dit beschouwen te behoren tot de noodzakelijke aanpassing aan gewijzigde verhoudingen, geven blijk van een ongerechtvaardigd optimisme.

Van tienduizenden werklozen is de fysieke achteruitgang niet meer te keren, doch nog is het niet te laat om de kracht en de gezondheid van het opgroeiend geslacht te behouden.

Daarom luidt de kreet van de S.D.A.P.: nauwlettende zorg voor de openbare gezondheid!

2. Bij de verlaagde uitkeringen aan werklozen en armen lijdt het geen twijfel of in een aantal gezinnen verdwijnt het warme maal van de tafel. Het aantal kinderen, dat slecht gevoed ter school komt, neemt met de dag toe. Niemand kan als onaantastbaar oordeel uitspreken, dat er in Nederland geen honger wordt

geleden. Het behoort tot de crisistaak der gemeentebesturen, dat daar, waar de behoefte bestaat, in de wintermaanden gelegenheden worden opengesteld, waar men tegen een zeer lage prijs een warm maal kan bekomen. Elke dag behoort aan kinderen, die daar behoefte aan hebben, de gelegenheid te worden geboden deel te nemen aan een maaltijd, zonder dat daarvoor de ouders financiële offers moeten brengen.

3. Voordat het doel bereikt is, begint de strijd tegen de „witte pest”, de tuberculose, de gevreesde volksziekte, die elk jaar honderden ten grave sleept, te verslappen. Subsidies worden verminderd, uitzending naar sanatoria wordt gestaakt, de nazorg verslapt, kortom het leven zelf valt ten offer aan de crisis.

Van alle gemeenschapsbemoeiingen komt de strijd tegen de tuberculose het eerst voor herstel in aanmerking. De S.D.A.P. doet een beroep op allen om het gevaar tijdig onder de ogen te zien en de bezuinigers terug te dringen van het terrein, waarop zovele Nederlanders uit alle kringen der bevolking met succes gestreden hebben.

4. Het lid zijn van een ziekenfonds wordt in Nederland door het arbeidersgezin als eerste plicht beschouwd. Zolang mogelijk wordt het betalen der contributie volgehouden en eerst dan, als het water tot aan de lippen is gekomen, wordt het lidmaatschap verbroken.

Hoewel het allermintst een schande is, wanneer daarna het gezin aangewezen is op de „armendokter”, valt het velen toch uitermate moeilijk, de stap tot het verkrijgen van deze hulp te doen. Een regeling met de besturen der ziekenfondsen kan tot resultaat hebben, dat door het betalen van een deel der contributie de gezinnen der werklozen bij de ziekenfondsen aangesloten blijven.

Daarnaast blijft een goed functionerende organisatie van gemeente-hulp aan zieken, zwakken en kraamvrouwen een noodzakelijke bemoeiing, waaraan niet getornd mag worden.

H. Arbeidsvoorwaarden van het gemeentepersoneel

1. Niets is zo fnuikend voor de waarde van door de overheid in het leven geroepen instituten, bekleed met, deels adviserende, deels beslissende bevoegdheid, als het verlagen van de handelingen van dergelijke lichamen tot schijnvertoningen.

Vastgesteld moet worden, dat het georganiseerd overleg, in de laatste drie jaren deze weg is opgedrongen. Men handhaafde de vorm, doch ontnam er het wezen aan. De gevolgen hiervan op het loon- en salarispeil van het gemeentepersoneel, zomede op de verhouding van dit personeel tot de overheid, mogen niet lichtvaardig worden beoordeeld.

In het particuliere bedrijf houdt de georganiseerde macht van werkgevers en wernemers elkaar in evenwicht. Gaan de werk-

lieden te ver in hunne eischen dan beantwoorden de werkgevers dit in laatste instantie met beëindiging der dienstbetrekking, gaan de eisen der werkgevers de grenzen van het redelijke te buiten, dan beschikken de arbeiders, eveneens in laatste instantie, over het wapen der werkstaking. Tussen beide uitersten beweegt zich het instuut van Rijksbemiddeling, dat voor beide partijen een reëel karakter draagt.

Voor het overheids personeel ligt de verhouding geheel anders. Tegenover de overmachtige positie van de werkgeefster, kan het niets anders stellen, dan de argumentatie, de overreding, het bepleiten van het goed recht. Werkstaking als laatste middel is het verboden.

Het georganiseerd overleg treedt dus in de plaats van het gebruik van machtsmiddelen. Komt de vertegenwoordiger der overheid, met bindend mandaat ter vergadering van het georganiseerd overleg, of wel staat het bij voorbaat vast, dat ingediende voorstellen niet meer voor wijziging vatbaar zijn, dan heeft het overleg geen reële betekenis meer.

Overleg betekent het pogen met elkander tot overeenstemming te komen, elkaar te overtuigen.

Als dit element bij de onderhandelingen ontbreekt, zijn zij voor beide partijen zonder betekenis geworden.

Zonder reëel overleg, is geen goede rechtspositie van het overheids personeel mogelijk.

2. De ontwikkeling der denkbeelden omtrent de positie van de arbeider in het bedrijf, doet het oude begrip „loonslavernij” in onbruik raken. Door middel van hunne vakorganisaties hebben de arbeiders op het terrein der arbeidsvoorwaarden, hunne rechten weten te veroveren en vast te houden.

De volgende etappe is: medezeggenschap van de georganiseerde arbeiders in het bedrijfsbeheer.

Veel kennis, bekwaamheid en ervaring blijven door het gebrek aan medezeggenschap voor de openbare bedrijven onbenut, terwijl juist het min of meer starre karakter van het openbare bedrijf, door aanwending van deze, thans braakliggende kwaliteiten, ten zeerste zou zijn gediend.

Waar vooral in deze crisistijd zulke grote offers van het overheids personeel wordt gevraagd, is het van groot algemeen belang, dat het zelve over de noodzakelijkheid, voortvloeiende uit het bedrijfsbelang, van het brengen dezer offers, kan oordelen.

3. In deze tijd van reactie op velerlei gebied, poogt men de vrouw uit vele takken van overheidsdienst te verwijderen. De S.D.A.P. ziet daarin een aanranding van de rechten van de vrouw als mens en staatsburgeresse.

